

Др Кетлин М. Дефевр*

Проширивање концепта микроосигурања ради смањења неизвесности и развој помоћи на Балкану

<https://doi.org/10.18485/aida.2023.24.ch7>

Примљен: 31. 1. 2023.

Прихваћен: 17. 2. 2023.

Стручни рад

Апстракт

Србија и балканске државе у окружењу имају завидну позицију да могу проактивно да креирају и обликују неке делове својих економија (и одговарајуће економске прописе), пре него што се та тржишта у потпуности развију. Концепт микроосигурања се сада користи око две деценије у земљама Трећег света и има потенцијал да га успешно користе појединци са ниским приходима и микро, мала и средња предузећа (даље у тексту: ММСП) у развијенијим западним економијама. Док Србија и друге балканске државе раде на повећању економског раста и развоја у својим економијама, у очекивању придруживања Европској унији, можда ће открити да неговање здравог тржишта микроосигурања не само да смањује неизвесност за локална ММСП и негује њихову способност да шире свој приходни потенцијал, али и приближава државу већим, европским циљевима економског укључивања и одрживог развоја.

Кључне речи: микроосигурање, осигурање, микрокредит, одрживи развој, инклузивна економија, Балкан, Србија, мала предузећа, средња предузећа, микро предузећа

1. УВОД

Микроосигурање је релативно нов облик осигурања, који потиче из раних 2000-их. У почетку, микроосигурање је развијено да би помогло онима у државама Трећег света који живе испод границе сиромаштва. Огромна већина микроосигурања тренутно се нуди у Трећем свету путем здравственог осигурања и осигурања накнада за ризик смрти и сахрану. Међутим, микроосигурање не мора бити ограничено на ове регионе, и може се проширити да би обезбедило покриће за додатне категорије ризика. Конкретно, покриће се може понудити за занемарене ризике у економијама у развоју као што су оне у балканским државама.

* Адвокатска фирма *Defever Law* из Тибурона, Калифорнија, САД; блог: *MisInsured*: <http://www.misinsured.net>. Имејл: kathleen@defeverlaw.com.

1. 1. Микроосигурање

Међународно удружење надзорних органа осигурања широко дефинише микроосигурање као „осигурање за становништво са ниским приходима“ (IAIS, 2012, 31). Међународна организација рада (даље у тексту: МОР) га дефинише као „механизам за заштиту сиромашних од ризика... у замену за плаћања прилагођена њиховим потребама, приходима и нивоу ризика. Оно је првенствено усмерено на раднике са ниским примањима у земљама у развоју, посебно на оне у неформалној економији који имају тенденцију да буду недовољно покривени главним комерцијалним и социјалним осигурањем” (ILO, 2023). На снази је око 600 милиона полиса микроосигурања, углавном за осигурање живота, здравља / незгоде и накнаде за случај смрти и сахране (Sahier, Pfister, 2019, 1). Међутим, МОР процењује да на глобалном нивоу има 4 милијарде појединаца без осигурања, а 2 милијарде њих се сврставају у лица са ниским примањима.

Осигуравачи су заинтересовани за понуду микроосигурања, не само због великог тржишта од 2 милијарде потенцијалних потрошача, већ и због тога што понуда микроосигурања подржава инклузивну економију и одрживи развој, што је заслуга корпоративне одговорности. Поред тога, у очима друштва за осигурање, сваки нови осигураник је потенцијални дугорочни клијент. Данашњи клијент микроосигурања могао би сутра постати купац традиционалних, скупљих производа осигурања (Bernauw, 2018, 30).

Тржиште микроосигурања је још увек у повоју. Упркос великом, атрактивном потенцијалном скупу осигураника, финансијске институције које нуде микроосигурање наишле су на потешкоће са продајом, делимично због препрека за тачну процену ризика (и одређивања премијских стопа), а делом због недостатка свести о производу и његовој корисности. Приватна друштва за осигурање су опрезна када нуде микроосигурање појединцима са ниским примањима или малим, неоснованим предузећима са мало или без имовине. Поред тога, да би створили производ који је довољно јефтин да привуче ове осигуранике, осигуравачи ризикују ниску профитабилност или још горе, актуарски губитак. Ипак, као што ћемо размотрити, постоји неколико нетрадиционалних приступа који се успешно примењују.

1. 2. Микрокредит

Микрокредит се дефинише као давање кредита зајмопримцима са ниским приходима који обично нису у могућности да добију кредите од финансијских институција. Микроосигурање и микрокредити су природно комплементарни производи. Када власник малог предузећа или предузетник поднесе захтев за микрокредитни зајам од финансијске институције, сасвим је природно да то лице жели да осигура свој нови подухват од ризика. Међутим, то није било могуће за огромну већину зајмопримаца са ниским примањима.

Док су микрокредити уведени 70-их година 20. века и од тада су постали широко прихваћен производ, микроосигурање је заостало далеко иза. У Србији су микрокредити доступни од пре почетка овог века. Микрокредитни зајмодавци су првобитно били обавезни да буду партнери са лиценцираном банком, што је довело до поузданог производа и унапредило стабилност на финансијском тржишту (Gies, 2010, 4). Увођење микрокредита на тржиште Србије сматра се доказним успехом. Регулатори би можда желели да размотре сличну уводну методу за производе микроосигурања.

Занимљиво, истраживање Европске банке за обнову и развој (даље у тексту: ЕБРД) показује да микрокредитирање не доводи до значајног повећања прихода домаћинства, али помаже домаћинствима да се боље носе са ризиком. ЕБРД је проучавао седам земаља широм света, укључујући балканску државу Босну и Херцеговину и закључио да је микрокредит користан финансијски алат, али није ефикасан у борби против сиромаштва (EBRD, 2015). Ако микрокредитирање не води повећању прихода, већ уместо тога изолује предузетнике и власнике малих предузећа од ризика, то доводи до закључка да је оно што је власницима предузећа са ниским приходима потребно микроосигурање, а не микрокредит.

Даље, здрав разум налаже да смањење финансијског ризика доводи до повећања кредитирања малих предузећа. Многа различита покрића осигурања могу смањити ризике са којима ће се мало предузеће могло суочити, као што су покрића од природних катастрофа и здравствено / инвалидско осигурање за власника и / или запослене. Када потенцијални зајмодавац види смањење ризика, већа је вероватноћа да ће одобрити микрокредит. У неким земљама то се постиже повезивањем осигурања са микрокредитним зајмовима (Merry, 2016, 16–17).

2. КОРИШЋЕЊЕ МИКРООСИГУРАЊА ЗА ПРОМОВИСАЊЕ ИНКЛУЗИВНЕ ЕКОНОМИЈЕ

Историјски гледано, европске финансијске институције су занемаривале потребу Европљана са нижим приходима да приступају финансијским услугама, чак и у земљама које се сматрају високо развијеним. Европска унија је 2006. године директно позвала државе чланице да подрже финансирање малих и средњих предузећа, тражећи од држава чланица да донесу законе који ће олакшати давање микрокредитних зајмова, јер они подстичу предузетништво и друштвену инклузију (Gies, 2010, 6). Лидери Г20 су на састанку у Торонту 2010. године подржали „Принципе Г20 за финансијску инклузију”, усвојене као покушај да се подстакну и омогуће политике за затварање јаза у приступу финансијским услугама за више од две милијарде искључених људи са ниским примањима. Међународно удружење надзорних органа осигурања (даље у тексту: МДНОО) је 2012. године применило те принципе на микроосигурање (IAIS, 2012, 33–34). Сада постоји све већи број политика које имају за циљ да допру до маргинализованог становништва у Европи. Надаље, Уједињене нације (даље у тексту: УН) су 2015. поставиле детаљне циљеве одрживог развоја како би, поред осталих, искоренили

сиромаштво и подстакли економски раст. Ове циљеве су усвојиле све државе чланице (United Nations, 2015).

Видимо да је микрокредитирање значајно напредовало у Европској унији, па се поставља питање: Зашто не микроосигурање? Сва велика предузећа су свесна потребе за осигурањем ради ублажавања ризика који су својствени њиховим пословним подухватима. У ствари, као што је горе поменуто, студија ЕБРД је показала да корисници микрокредита заправо користе зајмове да се изолују од ризика, а не да прошире своје пословање на било који смислен начин. Нека уобичајена осигурања за мала предузећа односе се на осигурање од губитка или оштећења производа и инвентара током транспорта, осигурање од губитка или оштећења непокретне имовине (зграде, некретнине, машине, производи и сировине на лицу места, осигурање које покрива периоде непродуктивности, као што су обавезна искључења током Ковид-19 (осигурање од прекида пословања или осигурање платног списка), осигурање живота и здравља власника предузећа, осигурање живота и здравља запослених, осигурање возила или усева, одговорности итд. (Sahier, Pfister, 2019, 3).

Мала и средња предузећа, као и „микро-предузећа”, угрожена су истим ризицима, па би стога требало да им буду доступна одговарајућа осигурања. Предузетник који је добио микрокредит може врло брзо да остане без посла ако наиђе на губитак за који није био осигуран. Када се то догоди, та особа је поново искључена из привреде. Микроосигурање се може користити као средство за инклузију, али и као средство да се појединци држе укључени – што значи да они задржавају свој економски успех и не клизе назад у сиромаштво због несреће која се може осигурати. Одрживија инклузија води бољем одрживом развоју.

2. 1. Приступ МСП финансијама на Балкану

Није обављено много истраживања на тему микроосигурања, а још мање о конкретнијој теми приступа микроосигурању МСП (Bernauw 2018, 27–28). Међутим, пошто су микрокредити доступни МСП већ много деценија, поучно је детаљније анализирати статус приступа МСП финансијама.

Мала и средња балканска предузећа наводе да је приступ финансијама једна од њихових главних препрека. Ово је посебно распрострањено у државама западног Балкана које су званични кандидати за Европску унију, односно потенцијални кандидати. У већини случајева, високе каматне стопе ометају доступност и изводљивост кредита, али МСП такође пријављују препреке као што су сложене процедуре за подношење захтева за кредит и захтеви за постављањем великог износа колатерала. Међутим, већина ових истих држава признаје проблем и спроводе конкретне мере за његово решавање (Moder, Bonifai, 2017, 2–3).

У 2018. години, државе кандидати за чланство западног Балкана за чланство у ЕУ изјавиле су своју посвећеност Европском стубу социјалних права, који садржи двадесет кључних принципа, укључујући једнаке могућности и приступ тржишту рада, праведне услове рада, социјалну заштиту и инклузију (European Parliament, 2017). Напредак у смеру иницијативе ЕУ за побољшане економске

могућности и социјална права сигурно ће ојачати способност малих и средњих предузећа да добију финансијска средства.

2. 2. Приступ МСП финансијама у Србији

Искуство МСП у Србији је у складу са остатком западног Балкана: приступ финансијама је главни изазов. Иако су побољшања у току, Србија и даље има стопе сиромаштва и незапослености веће од просека, а недостатак приступа кредитним производима је успорио предузетништво и samozapošljavanje, посебно у руралним подручјима (Gies, 2010, 8).

Како је у годишњем извештају Програма економских реформи Србије (даље у тексту: ПЕР) саопштено Комисији ЕУ, у току је низ мера са циљем побољшања приступа МСП кредитима. Додатни уговори о зајму су потписани са Европском инвестиционом банком (од 2017. године), а Србија је 2020. доживела само благу економску контракцију, делом због ефикасне, транспарентне и недискриминаторне подршке коју су српски регулатори нудили предузећима погођеним пандемијом Ковид-19 (European Commission, 2021, 3–4).

Програм економских реформи Европске комисије за Србију 2021. године обухватао је анализу главних изазова инклузивног раста у привреди Србије. Утврђено је да је Србији потребно побољшање у стварању повољнијег пословног окружења за инвестирање, повећању запослености и социјалне заштите од сиромаштва. Комисија је препознала да је Влада Србије недавно постигла значајан напредак у смањењу регулаторног и административног оптерећења предузећа. Конкретно, отварање новог бизниса је значајно поједностављено, а трошкови смањени. Ово побољшава почетни приступ МСП тржишту (European Commission, 2021, 15, 19).

Поред тога, Комисија је известила да се Србија обавезала на Европски стуб социјалних права, укључујући пружање боље социјалне заштите и побољшане стопе социјалне укључености. Комисија је навела да је Србија повећала бруто минималну зараду, у настојању да се приближи адекватном минималном приходу за грађане Србије, као и да се трендови запошљавања поправљају. Међутим, стопа ризика од сиромаштва или социјалне искључености у Србији била је 31,7% у 2019. години, много више од просека ЕУ-27 од 20,9% (European Commission, 2021, 18–19, 27). Ако земља буде у могућности да побољша приступ МСП финансијама, власник и запослени тог предузећа ће добити прилику да унапреде своју финансијску ситуацију и да се удаље од категорије оних угрожених сиромаштвом. Приступ производима микроосигурања који штите предузетнике и МСП од ризика је такође кључни елемент у рецепту за успех МСП.

2. 3. Надзор производа за инклузивно осигурање (микроосигурање)

Иако је генерално стипендија о теми микроосигурања мала, ИАИС је издао бројне радове на ту тему, што је најважније Пријавни документ о надзору производа у инклузивном осигурању, који води супервизоре осигурања како да при-

међују тренутне прописе о осигурању ЕУ на нове производе микроосигурања. МДНОО тврди да производи микроосигурања морају бити строго надгледани и контролисани, јер је типичан клијент микроосигурања рањив због ниских прихода, недостатка образовања, нема искуства са осигурањем или због негативне перцепције (IAIS, 2017, 51). Пошто је Србија кандидат за чланство у Европској унији, било би мудро да се српски регулатори у највећој могућој мери консултују са стандардима које препоручује МДНОО.

Међутим, МДНОО такође признаје да су производи инклузивног осигурања јединствени и да би, према принципу пропорционалности, прописи „требало да буду прилагођени специфичним условима и карактеристикама правног система и да омогуће решења која су адекватна за постизање (жељених) исхода, а да не постану претерани.” МДНОО не жели непотребне проблеме који би ометали развој тржишта и блокирали приступ инклузивним производима осигурања за потрошаче (IAIS, 2017, 51).

У детаљној и поучној анализи, Кристијана Бернауа, научник и професор права осигурања закључује да ће, ако се жели ефикасна и ефективна примена микроосигурања на становнике Европске уније са ниским примањима, биће неопходне неке промене у важећем јавном и приватном праву. МДНОО је такође препознала основне разлике својствене микроосигурању и признала да производ може захтевати посебан правни режим. Бернау оправдано истиче да изазов за надзорне органе лежи у постизању идеалне равнотеже регулативе, довољне да заштити мање софистициране потрошаче са ниским приходима, али не толико да покривеност постане превише компликована, прескупа и тешко доступна (Bernauw, 2018).

Први пропис о микроосигурању написан је у Индији 2005. Од тада постоје десетине прописа широм света. Иницијатива за приступ осигурању (*A2ii*) пружа листу прописа, као и неке детаље о томе како су надзорни органи приступили постизању равнотеже између заштите потрошача и довољне приступачности осигурања. У сарадњи са МДНОО, *A2ii* се такође бавио начином на који регулатори могу израдити законе који подржавају циљеве одрживог развоја (Access to Insurance Initiative, 2023).

3. КОРИШЋЕЊЕ МИКРООСИГУРАЊА ЗА ПРОМОВИСАЊЕ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

МДНОО, у сарадњи са *A2ii*, тврди да приступ инклузивном осигурању подржава напредак у постизању девет од седамнаест циљева одрживог развоја које су усвојиле Уједињене нације. Конкретно, без сиромаштва (СДГ 1), без глади (СДГ 2), добро здравље и благостање (СДГ 3), полна неједнакост (СДГ 5), достојанствен рад и економски раст (СДГ 8), иновације у индустрији и инфраструктура (СДГ 9), смањене неједнакости (СДГ 10), климатске промене (СДГ 13) и партнерства за циљеве (СДГ 17) (IAIS, 2021).

Иако је бављење сваким од наведених циљева УН ван оквира овог рада, СДГ 8 је једини циљ који директно помиње осигурање, а СДГ 9 је уско испреплетен

са СДГ 8. Да бисмо напредовали ка развојним циљевима достојанственог рада и економског раста, уз иновације у индустрији и унапређењу инфраструктуре, *A2ii* подстиче надзорне органе осигурања да размотре значај могућности приступа за микро, малих и средњих предузећа једноставним, приступачним производима осигурања широке покривености. *A2ii* наглашава да су МСП кључни економски покретачи, што је подржано чињеницом да МСП доприносе приближно 60% укупној запослености и чине 40% националне производње у привредама у развоју (Access to Insurance Initiative, 2023; Sahler, 2018, 1).

4. МОГУЋЕ МЕТОДЕ

Док је приступ финансијским производима као што су микрокредити и микроосигурање први корак ка смањењу неизвесности и помоћи економском развоју у балканским државама, одговарајућа регулатива је неопходна, а појединачно је важно за успех програма микроосигурања како ће производ заправо бити осмишљен, продаван и дистрибуиран.

4. 1. Дизајн производа

Истраживање МОР је открило да МСП преферирају производ осигурања који покрива више ризика, а не појединачне полисе посвећене појединим врстама покрића. Међутим, покриће за вишеструке ризике не мора бити исцрпно, јер је пожељно осигурање оно које пружа ограничену заштиту за низ ризика за које је већа вероватноћа да ће се испољити. МСП су такође изјавила да је здравствено осигурање и осигурање за случај инвалидности од примарне важности, јер је често власник предузећа кључни покретач производње, а предузеће без власника не може да функционише (Merry, 2016, 19–24).

МДНОО такође упозорава да се не треба превише прилагођавати производу микроосигурања. Власници малих и средњих предузећа могу бити застрашени због сложености производа микроосигурања или од стране дистрибутера који поставља превише питања. Такође, прилагођавање одузима много времена и повећава трошкове премије (Merry, 2016, 22).

Студија израђена у име немачког савезног министарства за економску сарадњу и развој нагласила је важност разликовања између потреба за осигурањем микро предузећа и малих и средњих предузећа приликом осмишљавања производа осигурања. Аутори студије су закључили да иако је власник било ког од ових предузећа критичан и да ће му требати здравствено осигурање / осигурање од незгоде и / или инвалидности, веће предузеће може захтевати додатна покрића за којима микро предузеће нема потребе. Микро предузеће ће вероватно више желети полису осигурања пословне имовине од већег броја ризика (као и МСП), али само МСП ће размотрити проширења покрића као што је колективно здравствено, животно и пензијско осигурање запослених; осигурање од прекида пословања и осигурање од одговорности (Sahier, Pfister, 2019, 3).

4. 2. Дистрибуција

Пошто МСП традиционално нису били потрошачи производа осигурања, канал дистрибуције који би допирао до МСП природно не постоји. Најочигледнији канал дистрибуције је преко истих финансијских институција које нуде микрокредите и финансирање. МСП која траже финансирање могу истовремено да уче о производима микроосигурања. У неким земљама осигурање је у пакету са кредитима или штедним производима. Међутим, потребан је опрез приликом спајања производа у пакете, због забране ЕУ одређених „везаних” финансијских производа (Bernauw, 2018, 43).

У неким случајевима, успостављени су канали дистрибуције у односу на ланце снабдевања. На пример, компанија или фабрика која испоручује робу малопродајним радњама може се користити као извор информација о покрићима микроосигурања, па чак и подстицати покриће или пружити подстицај продавцу да закључи полису (Merry, 2016, 24–26).

У многим земљама, нова или иновативна употреба технологије довела је до великог повећања продаје микроосигурања. Један пример је коришћење мрежа мобилних телефона како за промовисање производа микроосигурања, тако и за пружање подршке за производ након што је купљен (тј. коришћење апликације за проверу бенефиција, плаћање премија, подношење одштетног захтева). Међутим, главни недостатак коришћења мобилних телефона за комуникацију са осигураницима је то што постоји мало или нимало самосталног корисничког приступа (Merri, Prashad, Hoffarth, 2014, 14; Prashad, 2013).

4. 3. Финансијска писменост и образовање о осигурању

Продаја и дистрибуција микроосигурања (не у пакету) неће бити могућа без претходног издвајања времена за едукацију потенцијалног потрошача о томе зашто би уопште требало да размотри куповину микроосигурања. Већина власника малих и средњих предузећа не разуме у потпуности осигурање јер се са њим раније нису сусрели, а посебно не у контексту свог пословања. Такође, многи власници малих и средњих предузећа су скептични у погледу кредибилитета пружаоца осигурања, било зато што нису упознати са тим пружаоцем услуге осигурања или зато што су сазнали за оно што је генерално постала негативна репутација у целом свету због непоштеног решавања штета од стране осигурвача (Merry, 2016, 28–29; Bernauw, 2018, 35).

Међутим, дијалог са власницима малих и средњих предузећа је од кључног значаја, јер су они прави експерти за то са којим врстама ризика ће се вероватно суочити током свог пословања. Када власник идентификује ризик и буде свестан да је микроосигурање доступно да га заштити од тог ризика, биће отворенији за предности куповине осигурања. У ЕУ већ постоје програми финансијске писмености који се могу користити као модел за нови, регионално-специфичан образовни програм (Bernauw, 2018, 35).

5. ЗАКЉУЧАК

Док је микроосигурање још увек у раним фазама развоја, већ постоје многи активни модели на којима се заснивају нове примене принципа микроосигурања. У већини случајева, микроосигурање је продато појединцима са ниским примањима и власницима малих предузећа у земљама Трећег света. Међутим, концепт микроосигурања, који је осмишљен да повећа економску укљученост и промовише одрживи развој, такође се може применити на мала и средња предузећа са ниским приходима у западним државама у развоју. Како српска привреда наставља да се шири и унапређује, надзорни орган осигурања има прилику да подстиче и негује производе осигурања који су прилагођени јединственом искуству српског МСП. „Са појавом нијансиранијих приступа тржишту микроосигурања, постигнути су и већи успеси” (Biener, 2013, 28).

Превео: проф. др Слободан Јовановић

ЛИТЕРАТУРА

- Access to Insurance Initiative (A2ii) (2023). Доступно на: <https://a2ii.org/en/home>, 31. 1. 2023.
- Bernaauw, K. (2018). Micro Insurance: An Alternative for the 21st Century?, *Bulletin Ass. De Verz.*, Wolters Kluwer No. 23.
- Biener C, Eling M, Schmit J. (2013). *Regulation in Microinsurance markets: Principles, Practice, and Directions for Future Development*, Working Papers on Risk Management and Insurance No. 127.
- Gies, D. (2010). Microcredit in Serbia – Is It (Really) Necessary? *Serbia Economics Quarterly Monitor*, доступно на: <https://www.findevgateway.org/paper/2010/11/microcredit-serbia-it-really-necessary>, 29. 1. 2023.
- EBRD. (2015). *The Impact of Microcredit – Evidence from Across the World*, European Bank for Reconstruction and Development, the Office of the Chief Economist EBRD, Impact Brief 03.
- European Commission. (2021). *Commission Staff Working Document: Economic Reform Programme of Serbia (2021-2023), Commission Assessment*, Brussels, 22.4.2021, SWD (2021) 96 final.
- European Parliament. (2017). *European Pillar of Social Rights*, EU Parliament Resolution of 19 January 2017 on a European Pillar of Social Right, 2016/2095 (INI).
- IAIS. (2017). *Application Paper on Product Oversight in Inclusive Insurance*, International Association of Insurance Supervisors, доступно на: <https://www.iaisweb.org/uploads/2022/01/171124-Application-Paper-on-Product-Oversight-in-Inclusive-Insurance2.pdf>, 31. 1. 2023.
- IAIS. (2012). *Application Paper on Regulation and Supervision supporting Inclusive Insurance Markets*, International Association of Insurance Supervisors, доступно на: https://www.iaisweb.org/uploads/2022/01/Application_Paper_on_Regulation_and_Supervision_supporting_Inclusive_Insurance_Markets.pdf, 29. 1. 2023.
- IAIS. (2021). *20 April 2021 Press Release – Key Inclusive insurance stakeholders to discuss the role of insurance in achieving the Sustainable Development Goals (SDGs)*, International Association of Insurance Supervisors, доступно на: https://www.iaisweb.org/uploads/2022/01/210420-20-April-2021-Press-Release_Key-inclusive-insurance-stakeholders-to-discuss-the-role-of-insurance-in-achieving-the-Sustainable-Development-Goals-SDGs_-20-April-2021.pdf, 29. 1. 2023.

- ILO. (2023). *What is microinsurance?*, Microinsurance Innovation Facility, International Labor Organization, доступно на: <https://www.microinsurancefacility.org/about/what-is-microinsurance/>, 30. 1. 2023.
- Merry, A. (2016). *Insurance for Small Businesses*, International Labor Organization Paper No. 43.
- Merry, A, Prashad, P; Hoffarth, T. (2014). *Microinsurance Distribution Channels : Insights for Insurers*, International Labor Organization Paper No. 33.
- Moder, I., Bonifai, N. (2017). *Access to Finance in the Western Balkans*, European Central Bank Occasional Paper Series No. 197.
- Prashad, P, Saunders, D, Dalal A. (2013). *Mobile Phones and Microinsurance*, International Labor Organization, Microinsurance Innovation Facility, Microinsurance Paper No. 26.
- Sahier, G, Wiedmaier-Pfister, M. (2019). *Insurance for Micro, Small and Medium Enterprise Development*, Deutsche Gesellschaft für International Zusammenarbeit (BIZ) GmbH, Federal Ministry for Economic Cooperation and Development.
- United Nations. (2015). *Resolution Adopted by the General Assembly on 25 September 2015: Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, A/RES/70/1.